

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

DOPADY SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ DĚTÍ NA JEJICH VZDĚLÁVÁNÍ

V dnešní době se věnuje stále větší pozornost sociálním podmínkám, ve kterých děti žijí. Jak dokazují různé výzkumy, chudoba v ČR narůstá. A právě chudoba rodin je jedním z nejvýznamnějších faktorů, který způsobuje sociální vyloučení. Již několik let je hodně frekventovaným pojmem „sociálně vyloučená lokalita,“ kterou ale v našem regionu nemáme. Máme ale kolem sebe „sociálně vyloučené rodiny s dětmi?“

Sociálně vyloučený člověk je ten, který žije na okraji společnosti, je vyloučený ze společenských sítí a nemá dostatek kontaktů mimo lokalitu, kde žije. V důsledku těchto faktorů si osvojuje specifické chování, které je většinou společností vnímáno jako nepřijatelné. Sociální vyloučení je primárně důsledkem chudoby, nízkého vzdělání a špatných životních podmínek. Rodiny žijící v těchto podmínkách se propadají na sociální dno.

Život dětí v sociálně vyloučených rodinách se odvíjí odlišně od života jejich vrstevníků v běžné, většinové společnosti. Jejich prostředí je propojené s velkou řadou problémů a to nejen ekonomických, ale i problémy s bydlením, vzděláváním, péči o zdraví a dalšími. Tyto problémy v našem regionu řeší Charita (v rámci služby Podpora rodiny) během roku průměrně s 50 rodinami s dětmi. Těchto rodin je však mnohem více, bohužel však tyto další rodiny řeší problémy jiným způsobem, nebo již rezignovaly.

Děti žijící v těchto nevyhovujících podmínkách mají velmi často omezený životní prostor a ztížený přístup ke kvalitnímu bydlení je jedním z nejvíce negativních projevů sociálního vyloučení. Domácnost zpravidla obývá větší počet členů široké rodiny, je nedostatečně vybavená, se špatnými hygienickými podmínkami, bez soukromí a vhodných podmínek na školní přípravu. Nemají vybavení pro volný čas, možnost internetového spojení, možnost pozvat si kamarády domů.

Pro děti to dále znamená ztížený přístup ke kvalitnímu vzdělávání. I když povinnou školní docházku absolvují, často nemívají potřebné školní pomůcky, nemohou jezdit se spolužáky na výlety, problematická je jejich domácí příprava, na kterou rodiče nestačí a chybí motivace i jim samotným. Špatné známky, poznámky za zapomínání i za nevhodné chování má za následek, že dítě nezapadá mezi spolužáky a je odmítáno. Jeho obranou je pak nevhodné chování ke spolužákům i učitelům, slovní i fyzické napadání. Tyto děti představují problém pro učitele, stále musí s nimi „něco řešit“. Tato nepohoda a vyloučení ve škole s sebou nese nechuť chodit do školy, kterou rodiče nějak zásadně neřeší a důsledkem je vysoká absence. **Sociální vyloučení je tedy stále prohlubováno!**

Sociálně vyloučené rodiny, se musí často stěhovat. Děti nemají hračky a knížky, rodiče nevědí, jak si s nimi hrát. Oni sami vyrostli

v podobném prostředí. Dítě se pak z nedostatku podnětů a kontaktů uchyluje k jednotvárnému a rizikovému způsobu využití volného času doprovázeného pocitem nudy. Proto dítě hledá možnost zábavy v hernách, experimentování s drogami, vandalským, drobnou trestnou činností. Vyhledává podobně smýšlející vrstevníky, nebo i starší. Někdy je i staršími využíváno k trestné činnosti, pokud je ještě „pod zákonem“ a nemůže být potrestáno.

Se sociálním vyloučením je spojena vysoká míra nezaměstnanosti. Z důvodu nízké kvalifikace je řada rodičů z tohoto prostředí fakticky nezaměstnatelná. Rodiče vykonávají především sezónní, příležitostně a nekvalifikované práce, často i práci „na černo“. **Děti jsou ohroženy tím, že přebírají či opakuji vzorce chování po svých rodičích.**

Jak z tohoto začarovaného kruhu ven? Bez pomoci zvenku to nejde. Dítě žijící v sociálně vyloučené rodině nemůže vlastními silami ovlivnit svou situaci, přejímá způsob života svých rodičů, a proto na něj dopadají důsledky života v sociálním vyloučení nejvíce. **Výše uvedené skutečnosti způsobují u dítěte zvnitřnění nevhodných morálních a životních hodnot. To, co jeho vrstevníci vnímají jako překročení společenské normy, ono vnímá jako běžnou normu. Dítě automaticky přejímá vzorce chování svých rodičů, v dalším životě nedokáže žít jinak.**

Sociální pracovníci, kteří se sociálně vyloučenými rodinami pracují, mají nástroje, jak rodiče postupně vést ke změně jejich postojů a chování ve vztahu k dítěti. Když je ale rodina v situaci, kdy je jejím zásadním problémem bydlení a rodiče neví, jestli budou mít ještě za měsíc střechu nad hlavou, jsou tyto nástroje sociální práce bezpředmětné. Nejdříve musí najít bydlení. V našem regionu se jedná o obrovský problém. Není k dispozici dostupné sociální bydlení. A tak zůstává otázka, zda se může dítě v této životní situaci připravovat do školy a plnit si svoje školní povinnosti stejně jako jeho spolužáci.

Sociálně vyloučená rodina s dětmi potřebuje prvotně zajistit šanci **řešit bytovou nouzi nabídkou dostupného sociálního bydlení s časově omezenou podporou doprovázení rodiny sociálním pracovníkem.** Nyní se ve Sněmovně projednává zákon o sociálním bydlení, který s takto nastavenou podporou počítá, a uvidíme, jestli a v jaké podobě bude přijat. Efektivní sociální práce s rodinou pro řešení její tíživé životní situace předpokládá zapojení dalších aktérů a to kromě sociálního pracovníka obce, pracovníky neziskových organizací, učitelů, školního psychologa... **Tato spolupráce může být tou efektivní pomocí zvenku, kterou sociálně vyloučené děti potřebují. Vlastními silami to nezvládnou.**

Mgr. Šárka Jelínková, senátorka
a Ing. Mgr. Zdenka Kumstýřová, ředitelka a sociální pracovníce